

ODGOVOR NA IZMENJENE KLIMATSKE USLOVE U SRBIJI S ASPEKTA PRAVA DETETA

UVOD

Sekretarijat MODS-a pripremio je dokument „Odgovor na izmenjene klimatske uslove u Srbiji s aspekta prava deteta“. Dokument pruža pregled trenutnih izazova koje klimatske promene donose iz perspektive deteta i osvrt na okvir – međunarodni (Opšti komentar br. 26 o pravima deteta i životnoj sredini sa posebnim osvrtom na klimatske promene) i nacionalni (Program Vlade 2023–2026 i Poglavlje 27 – Životna sredina i klimatske promene u procesu pregovora Srbije sa Evropskom unijom). Ovi dokumenti su osnova za zaštitu prava deteta na život, zdravlje i zdravu i bezbednu životnu sredinu i uključivanje njihove perspektive u planiranju mera za prilagođavanje na izmenjene klimatske uslove na nacionalnom i lokalnom nivou.

Dokument sadrži predlog preporuka za obezbeđivanje zdravlja i zdrave životne sredine za svako dete (posebno iz društvenih grupa u nepovoljnom socio-ekonomskom položaju). Takođe, naglašava važnost uključivanja njihove perspektive u planiranju ključnih mera za prilagođavanje lokalnih zajednica na izmenjene klimatske uslove.

»»» TEMATSKA GRUPA

Tematska grupa MODS-a „Održivost (zaštita životne sredine, inovacije, digitalizacija)“ održala je sastanak 20. novembra 2024. u Beogradu. Članice MODS-a tom prilikom izrazile su rastuću zabrinutost zbog negativnog uticaja klimatskih promena na decu. Tokom diskusije, posebno je istaknuta potreba za aktivnijim uključivanjem dece u procese donošenja odluka o zaštiti životne sredine.

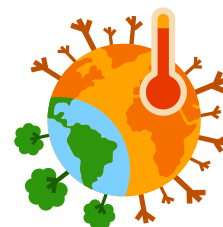
»»» KLJUČNI ZAKLJUČCI SASTANKA TEMATSKE GRUPE

- Deca su posebno ranjiva – Klimatske promene i zagađenje negativno utiču na zdravlje, razvoj i opštu dobrobit dece.
- Nedovoljna zastupljenost dece u donošenju odluka – Deca i mladi nisu dovoljno uključeni u kreiranje politika i mera zaštite životne sredine.
- Potreba za edukacijom i osnaživanjem dece – Deci su potrebne prilagođene informacije o klimatskim promenama kako bi razumela izazove i posledice, ali i bila osnažena za aktivno učešće u rešavanju ovog problema.
- Saradnja različitih sektora – Potrebna je bolja saradnja između organizacija civilnog društva, obrazovnih institucija i državnih organa za efikasniju zaštitu prava deteta u kontekstu klimatskih promena.

KLIMATSKE PROMENE I UTICAJ NA DECU U SRBIJI

Klimatske promene predstavljaju globalni izazov sa dalekosežnim posledicama, posebno za decu, koja su među najranjivijim grupama u društvu.

Srbija se suočava sa sve ozbiljnijim ekološkim i energetskim pretnjama koje su pojačane klimatskim promenama[1]. Ključni rizici uključuju poplave, ekstremne temperature, šumske požare i ekstremne vetrove, što direktno utiče na zdravlje i dobrobit dece. Pored toga, deca su izložena zagađenju vazduha i vode, nedostatkom resursa i učestalim ekstremnim vremenskim uslovima.

Ovi klimatski šokovi, u kombinaciji s nekontrolisanim urbanim razvojem i smanjenjem zelenih površina, povećavaju njihovu ranjivost i ugrožavaju bezbednost, pa čak i dostupnost osnovnih životnih potreba, poput hrane i čiste vode.

Ovi faktori ozbiljno ugrožavaju zdravlje, razvoj i kvalitet života dece, što zahteva da njihova zaštita postane prioritet u svim aspektima ekoloških i klimatskih politika.

Neophodno je da zaštita prava deteta bude sastavni deo svih ekoloških i klimatskih strategija kako bi im se omogućilo zdravo, sigurno i održivo okruženje za razvoj u sve nestabilnijim uslovima.

[1]<https://www.ekologija.gov.rs/sites/default/files/2024-01/program-prilagodjavanja-na-izmenjene-klimatske-uslove-za-period-od-2023-do-2030-godine.pdf>

PRAVNI OKVIR ZA ZAŠTITU PRAVA DETETA

»»» Konvencija o pravima deteta, koju je Srbija ratifikovala, garantuje deci pravo na život, opstanak i razvoj, kao i pravo na zdravlje. U 2023. godini, Komitet UN za prava deteta izričito je potvrdio pravo dece na čistu, zdravu i održivu životnu sredinu, objavljivanjem Opšeg komentara br. 26 o pravima deteta i životnoj sredini sa posebnim osvrtom na klimatske promene. 196 država koje su ratifikovale Konvenciju o pravima deteta pozivaju se da preduzmu hitne korake u ovoj oblasti. Uprkos tome, trenutne politike i praksa u Srbiji često ne prepoznaju specifične posledice klimatskih promena na decu, niti adekvatno integrišu njihov interes u zakonodavne okvire zaštite životne sredine. Zagađenje vazduha i vode, kao i negativni efekti klimatskih promena, direktno ugrožavaju zdravlje i razvoj dece, čime se krše njihova prava na život i razvoj u zdravom okruženju.

U Situacionoj analizi prava i položaja dece i adolescenata u Srbiji[2] je navedeno da deca, uprkos svojoj prepoznatoj osetljivosti na klimatske i ekološke rizike, nisu postavljena dovoljno visoko na listi prioriteta u programima i planiranju u oblasti klime i životne sredine. „Informacije o životnoj sredini obično nisu prikladne uzrastu i nivou obrazovanja dece, a 99 procenata mladih nikada nije učestvovalo u javnoj debati o održivom razvoju i zaštiti životne sredine“. Ovo ukazuje na činjenicu da deca nisu samo nedovoljno uključena u procese odlučivanja, već su i nedovoljno informisana o ekološkim pitanjima koja direktno utiču na njih.

SITUACIONA ANALIZA PRAVA I POLOŽAJA DECE I ADOLESCENATA U SRBIJI

««« Ista analiza naglašava ozbiljne posledice zagađenje vazduha i vode po zdravlje i razvoj dece, posebno dece iz siromašnijih sredina koje su najviše pogođene ovim problemima. Zagađenje vazduha se smatra jednim od glavnih uzroka respiratornih oboljenja kod dece. U izveštaju se navodi da je Svetska zdravstvena organizacija (SZO) procenila da je u 2019. godini zagađenje dovelo do 3585 prevremenih smrtnih slučajeva. Nedostatak adekvatnog obrazovanja o životnoj sredini i slaba informisanost roditelja dodatno pogoršavaju situaciju, čineći decu nesvesnom opasnosti koju zagađenje predstavlja za njihovo zdravlje.

Pored toga, postoji izražena nejednakost u pristupu resursima, pri čemu najsiromašnija deca često žive u uslovima koji su najviše pogođeni klimatskim promenama. Deca iz ovih ugroženih zajednica nemaju adekvatan pristup čistoj vodi, zdravoj hrani i kvalitetnom obrazovanju, što naglašava potrebu za adresiranjem socijalnih i ekonomskih faktora koji utiču na decu u kontekstu klimatskih promena.

[2] Situaciona analiza prava i položaja dece i adolescenata, UNICEF 2024. Napomena: navedeni izvod se zasniva na nacrtu Situacione analize čije objavljivanje se očekuje početkom 2025. godine.

POGLAVLJE 27: ŽIVOTNA SREDINA I KLIMATSKE PROMENE

Poglavlje 27 – Životna sredina i klimatske promene jedno je od najvažnijih, najobimnijih i najzahtevnijih oblasti u procesu pregovora Srbije sa Evropskom unijom. Obuhvata širok spektar mera i zakonodavstva, uključujući zaštitu prirode, upravljanje otpadom, kvalitet vazduha i voda, kao i prilagođavanje klimatskim promenama i civilnu zaštitu.

Ova oblast je podeljena na osam podoblasti: (1) horizontalno zakonodavstvo, (2) kvalitet vazduha, (3) upravljanje otpadom, (4) upravljanje vodama, (5) zaštita prirode, (6) industrijsko zagađenje, (7) hemikalije i (8) buka. Zbog zahtevne harmonizacije sa evropskim ekološkim standardima, Poglavlje 27 ima ključnu ulogu u osiguravanju održivog razvoja, zaštiti prirodnih resursa i unapređenju kvaliteta života građana. Iako Poglavlje 27 obuhvata različite aspekte zaštite životne sredine, ono se direktno ne dotiče uticaja klimatskih promena na decu.

Međutim, implementacija ovog poglavlja i uključivanje perspektive deteta u sve relevantne politike i strategije, može predstavljati ključan okvir za unapređenje zaštite njihovih prava.

Klimatske promene nepovratno utiču na najranjivije grupe, među kojima su deca. Imajući to u vidu, neophodno je osigurati da se prilikom planiranja i sprovođenja klimatskih i ekoloških mera posebna pažnja posveti potrebama dece i zaštiti koja im je neophodna u suočavanju sa izazovima koje nose klimatske promena.

Akcioni plan za sprovođenje Programa Vlade 2023-2026 obuhvata mere za zaštitu životne sredine uključujući unapređenje upravljanja komunalnim otpadom, smanjenje zagađenja vazduha i vode, jačanje cirkularne ekonomije, kao i povećanje broja postrojenja za prečišćavanje otpadnih voda. Takođe, planirane mere uključuju izgradnju novih stanica za monitoring kvaliteta vazduha i uvođenje digitalizovanih usluga za zaštitu životne sredine.

PROGRAM VLADE 2023-2026

Izveštaj Evropske komisije o napretku Srbije za 2024. godinu ističe napredak zemlje u usvajanju ključnih dokumenata, kao što su Program prilagođavanja na izmenjene klimatske uslove i Integrirani nacionalni energetske i klimatski plan Srbije za period do 2030. godine sa projekcijama do 2050. Iako je Srbija postigla napredak u upravljanju otpadom i kontroli industrijskog zagađenja, u izveštaju se navodi da je potrebno sprovesti reforme u zaštiti vazduha i uskladiti zakonodavnu regulativu o životnoj sredini sa standardima EU. Izveštaj takođe naglašava važnost javnog učešća u pitanjima životne sredine i poziva na nastavak napora da se ispune nacionalne i međunarodne obaveze u vezi sa klimatskim promenama i održivim razvojem.

PREPORUKE NACIONALNOG KONVENTA EVROPSKE UNIJE

Knjiga preporuka Nacionalnog konventa 2024 obuhvata pitanja klimatskih promena kroz niz preporuka i regulativa, u okviru pregovora Srbije sa EU. Preporuke uključuju usklađivanje nacionalnog zakonodavstva sa EU standardima, jačanje administrativnih kapaciteta za praćenje i sprovođenje mera u vezi sa klimatskim promenama, kao i povećanje transparentnosti i javnog angažovanja u procesima donošenja odluka u vezi sa zaštitom životne sredine i klimatskim promenama. Jedna od preporuka je usmerena na redovno praćenje zdravlja populacije, naročito dece, u kontekstu uticaja industrije, što uključuje i sprovođenje nezavisnih epidemioloških studija. *“U saradnji sa nadležnim institucijama, uspostaviti mehanizam redovnog praćenja zdravlja stanovništva, a naročito dece, u vezi sa radom industrije i privrede u celini; uraditi nezavisne epidemiološke studije.”*

PREPORUKE MODS-A:

U okviru konsultativnog procesa sa članicama MODS-a definisane su preporuke za efikasan odgovor na izmenjene klimatske uslove u Srbiji s aspekta prava deteta na nacionalnom i lokalnom nivou.

- • **USPOSTAVITI SISTEM REDOVNOG PRAĆENJA ZDRAVLJA DECE KOJA ŽIVE U PODRUČJIMA NAJVIŠE POGOĐENIM ZAGAĐENJEM VAZDUHA, VODE I DRUGIM EKOLOŠKIM PROBLEMIMA. OVAJ MONITORING ZAHTEVA SARADNJU SA ZDRAVSTVENIM INSTITUCIJAMA I SPROVOĐENJE NEZAVISNIH EPIDEMIOLOŠKIH STUDIJA.**
- • **POZVATI LOKALNE SAMOUPRAVE DA IZRADE AKCIONI PLAN ZA PRILAGOĐAVANJE NA IZMENJENE KLIMATSKE USLOVE KOJI UKLJUČUJE SPECIFIČNE MERE ZA ZAŠTITU DECE.**
- • **SMANJITI NEJEDNAKOSTI U PRISTUPU VODI, ZDRAVOJ HRANI I OBRAZOVANJU ZA DECU KOJA ŽIVE U ZAJEDNICAMA KOJE SU NAJVIŠE POGOĐENE IZMENJENIM KLIMATSKIM USLOVIMA. OBEZBEDITI INFRASTRUKTURU ZA ČISTU (PIJAĆU) VODU I BOLJU HIGIJENU I SANITACIJU U TIM ZAJEDNICAMA.**
- • **UKLJUČITI DECU I MLADE U PROCESSE DONOŠENJA ODLUKA U VEZI SA ZAŠTITOM ŽIVOTNE SREDINE. ORGANIZOVATI OKRUGLE STOLOVE, FORUME I RADIONICE NA KOJIMA DECA MOGU DA IZNESU SVOJE MIŠLJENJE I PREPORUKE O MERAMA KOJE SU NEOPHODNE DA SE LOKALNE ZAJEDNICE PRILAGODE NA IZMENJENE KLIMATSKE USLOVE.**
- • **PLANIRATI POSEBNE MERE I ODREDBE KOJE UZIMAJU U OBZIR ZAŠTITU PRAVA DETETA U JAVNIM, NACIONALNIM PROGRAMIMA, PLANOVIMA I STRATEGIJAMA KOJI SE ODOSE NA KLIMATSKE PROMENE I ZAŠTITU ŽIVOTNE SREDINE.**
- • **OBEZBEDITI FINANSIJSKU PODRŠKU ZA PROJEKTE KOJI IMAJU NAJVEĆI UTICAJ NA SMANJENJE ZAGAĐENJA I ZAŠTITU DECE.**

